

Politický extremismus a jeho základní charakteristiky. Extremisté na české politické scéně.

Petra Vejvodová¹

Příspěvek na semináři „Politický extremismus – jsme na něj připraveni?“

ze dne 26. 4. 2012

Co je politický extremismus?

Podle Uwe Backese a Eckharda Jesse, tedy německé linie výzkumu extremismu, znamená politický extremismus antitezi k demokratickému ústavnímu státu a týká se antidemokratického smýšlení a úsilí. To je takové, které odmítá ústavní stát a jeho základní hodnoty a pravidla. Systém multipartismu vidí extrémisté jako konfrontaci s nárokem na zastoupení jednou politickou silou. Idea pluralismu je odmítána, zájmové skupiny upadají do podezření, že jsou proti společné vůli, parlamentní procedury slouží této optice falšování národní vůle, demokratická média manipulují s veřejným míněním, občanská demokracie platí za výplod neřesti, kulturní dekadence a mravního úpadku. V demokratickém zřízení panuje špatné hospodaření a korupce. To jsou typické výtky, které vyslovují extrémisté proti demokracii (Backes, Jesse 1993: 40). V pojmu jsou obsaženy postoje a činnosti, které jsou zaměřeny proti základním hodnotám, pravidlům a institucím demokratického ústavního státu (např. lidská práva, politický pluralismus, právní stát a rozdělení moci).

Pro politický extremismus je příznačná neochota přijímat politické kompromisy, což pramení z přesvědčení o exkluzivním přístupu k politické a historické pravdě. Političtí extrémisté jsou si rovněž jisti, že právě oni jsou v právu, a to oslabuje respekt k jiným názorům. Nabízí přímočará a jednoduchá řešení často velmi komplikovaných problémů, která jsou obvykle ale neuskutečnitelná. Ideologie politického extremismu obsahují prvky intolerance, nesnášenlivosti a odmítání platných právních a morálních norem. Za účelem prosazení politických cílů se uchylují k použití v podstatě všech prostředků (v závislosti na organizačním typu a míře „extrémističnosti“), včetně těch nedemokratických a násilných (ve vyhrocené formě může být využit i terorismus). (Smolík, Vejvodová 2010: 44)

Zatímco s výrazem extremismus se běžně spojuje jednoznačná negace liberální demokracie, antiparlamentní a protiústavní cíle a jde o pojem s negativním zabarvením, termín radikalismus a adjektivum radikální odráží spíše metodu postupu, která nemusí být nutně spojena se zpochybňováním demokracie (Mareš 2003). Pojem radikalismus byl zpočátku spojován s levicovými skupinami, byl připisován stoupcům Francouzské revoluce, pařížské komuny či marxismu. V současnosti bývá radikalismus užíván pro označení politických postojů, jejichž aplikace by vedla k rozsáhlým změnám, ale nevedou k odstranění celého demokratického politického

¹ Katedra politologie, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, Brno. E-mail: vejvodov@fss.muni.cz

systému (Charvát 2007: 13). Radikální požadavky a postoje se pohybují v rámci ústavního vymezení, třebaže většinou na okraji. Často je radikalismus pojímán jako tzv. šedá zóna mezi demokratickým a extremistickým. Za účelem prosazení požadavků se radikálové neuchylují k protiprávnímu jednání a násilnému chování, jež extremisté neodmítají.

Politický extremismus v demokratické společnosti a v demokratickém ústavním zřízení je neodstranitelným jevem. Tam, kde existuje sociální konflikt, existuje i extremismus a pokud napětí (a s ním spojený extremismus) ustoupí z jedné oblasti, vzroste v jiné. Tak zvaně se přelije. Kde projevy extremismu naprosto chybí, jsou na místě obavy ze společenské uniformity a stereotypie. V takových případech může nabýt extrémních rozměrů i společenská antipatie, jakou lze zaznamenat na půdě dlouhodobě etablovaných uzavřených politických systémů. Politický extremismus zastává ve společnosti určitou motivační, dynamickou a komparativní funkci. Působí jako provokující apel na angažovanost jednotlivců a společenských skupin (Čermák 1999: 19-26). Přítomnost extremistických názorů ve společnosti je některými politiky považována za jeden ze základních rysů konsolidované demokracie (např. rysy konsolidované demokracie podle Klause von Beymeho).

Jednotlivé typy politického extremismu

V České republice (dále jen ČR) se vyskytují především dvě základní formy politického extremismu: pravicový a levicový.

Backes a Jesse označují pravicový extremismus jako individualistické, demokratický základ lidské rovnosti negující hnutí, které popírá liberální a demokratické síly a jejich následný produkt – demokratický ústavní stát.² Na místě státu, ve kterém mají všichni členové stejná politická práva, by mělo vyvstat politické uspořádání, které je institucionalizované na nerovnosti lidí vzhledem k původu, výkonu a nacionální, etnické nebo rasové příslušnosti. Jako členové určitého národu si jsou lidé rovni, avšak nedisponují stejnými politickými právy (Backes, Jesse 1993: 53). Přistupuje k tomu i averze ke kulturním, sociálním, náboženským a dalším odlišnostem. V centru všech pravicově extremistických doktrín tedy stojí striktní odmítání principu lidské rovnosti. Na rozdíl od levicových ideologií (komunistických a anarchistických) se pravicoví extremisté domáhají silného státu, který se nebude bát prosazovat zdánlivě „objektivní“ zájmy národa militantními prostředky (Tamtéž: 474; Vejvodová 2005: 13-14). Mezi rysy pravicového extremismu se řadí rovněž antipluralismus, antikomunismus, antiparlamentarismus, touha po právu a pořádku, touha po autoritativním státě v čele se silnou osobností (vůdcovský princip).

Levicově extremistické doktríny (anarchismus, komunismus) souhlasí s demokratickým ústavním státem ve vyzdvihnutí základní lidské rovnosti nade vše. Tento primární princip se snaží rozšířit na všechny oblasti života – politickou, ekonomickou, kulturní. Požadují naprosté osvobození jedině od všech společenských tlaků a považují za realizovatelné dosažení řádu bez panství tvořeného svobodnými a rovnými lidmi. Anarchistické a komunistické učení má tento cíl společný,

² Lee McGowan dodává, že o úplnou přeměnu politického systému usiluje pouze část přívrženců pravicového extremismu. Jde o tzv. neonacisty, kteří představují nejmilitantnější formu a tvoří nejmenší část krajní pravice. Pravicoví extremisté se podle něj snaží, alespoň navenek, pouze změnit nebo upravit existující demokratické instituce. (McGowan 2004: 24).

ale liší se ve způsobu, jak ho docílit. Anarchismus věří ve vědomý spontánní přechod. Komunisté požadují naprosté podřízení se jednotlivce společnému zájmu a vyvolání revoluce. (Backes, Jesse 1993: 53)

Toto striktní oddělení pravicového extremismu od levicového ale není v současnosti tak jednoznačné. Oba politické póly se v mnoha oblastech přitahují a některé rysy mají společné. Dnešní pravicoví extremisté operují se symboly a obrací se k taktice a strategii levicového extremismu³ a jak je již z minulosti známo, německý nacionální socialismus (národní socialismus) neboli nacismus, ztělesněný před 2. světovou válkou a během ní *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei* (NSDAP), se opíral ve své programatice o požadavky vycházející ze socialismu. Zdůrazňovaly se potřeby jako znárodnění všech podniků ve veřejném vlastnictví, podíl na zisku velkých podniků, odstranění „područí zájmových skupin“ a také majetkové a pozemkové reformy (McGowan 2004: 73). Nacionální socialismus kladl důraz na propojení s dělnictvem, objevoval se i étos pouličních bojů dělníků, požadavek lidovosti a revolučnosti nacionálně socialistického režimu. V současné době získal na poli pravicového extremismu viditelné postavení tzv. strasserismus, což je silně levicový proud v rámci nacionálního socialismu.

Kromě pravicového a levicového extremismu můžeme identifikovat i další varianty, v českém prostředí třebaže ne tolik obvyklé a rozvinuté, nicméně v jiných evropských zemích či na světě relevantní. Jedním z takových typů extremismu je například náboženský extremismus, a to jak v podobě netolerantní formy velkých náboženství (křesťanství, judaismus, islám) nebo se jedná o samostatné fanatické kultury a sekty. Typickým znakem je odmítání demokratického ústavního státu, netolerance vůči ostatním náboženstvím a vnucování vlastní víry. Především některé náboženské sekty představují bezpečnostní hrozbu z toho důvodu, že materiálně využívají a zneužívají své členy (např. přepsání majetku na vedení sekty jako podmínka pro vstup, ponížení členů sekty na pozici otroků apod.).

Dalším typem je etnický extremismus (Mareš 2003: 30). Projevem je netolerantní vyzdvihování vlastního etnika nad ostatní. Týká se především menšinového etnika, které si nárokuje určitá práva pouze pro sebe, což vede k intoleranci k ostatním a narušuje řád demokratického ústavního státu.

Ekoextremismus, jeden z novějších typů extremismu, omezuje demokracii a lidská práva netolerantní ochranou životního prostředí nebo jejích částí. V ČR je propojen především s anarchismem.

Volební (ne)úspěchy extremistických a radikálních politických stran na české scéně

Následující tabulky dokladují, jak si extremistické a radikální politické subjekty vedly ve volebních kláních na jednotlivých úrovních.

V historii krajní pravice bylo doposud nejúspěšnější politickou stranou Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa (SPR-RSČ). Tato strana získala mandáty

³ Pravicoví extremisté přejali tzv. Black block styl (černé oblečení bez značek a nášivek), inspirovaní se symboly používanými levicí (samozřejmě modifikované pro pravici, jako např. heslo „Good night left side“ podle anarchistického hesla „Good night white pride“), někteří pravicoví extrémisté nosí odznaky s Che Guevarou, palestinské šátky. Pravicoví extrémisté v současnosti přejímají do svého profilu levicovou tematiku jako antikapitalismus, odpor vůči globalizaci, ekologie. Nová je i revoluční rétorika.

v Poslanecké sněmovně v roce 1992 a 1996, poté následoval její úpadek. Ve volbách v roce 2002 již subjekt vystupoval pod názvem Republikáni Miroslava Sládka, a to až do roku 2008, kdy se před krajskými volbami přetransformovali zpět pod původní název SPR-RSČ.

SPR-RSČ a RMS ve volbách do Poslanecké sněmovny:

Rok	% hlasů	mandáty
1992	5,98	14
1996	8,01	18
1998	3,9	0
2002	0,97	0
2010 (2 kraje)	0,03	0

Zdroj: www.volby.cz

V komunálních volbách si SPR-RSČ (potom RMS) vedla dobře do roku 2002, poté přišla o všechny mandáty v obecních zastupitelstvech.

SPR-RSČ a RMS ve volbách do obecních zastupitelstev:

rok	zastupitelé
1998	70
2002	18
2006	0
2010	0

Zdroj: www.volby.cz

Na úrovni krajských voleb nikdy SPR-RSČ, potažmo RMS, nezískala jediný mandát.

Nejvýraznější strana současnosti z tohoto politického tábora – Dělnická strana, nyní Dělnická strana sociální spravedlnosti – přestože je tak viditelnou stranou, nikdy se jí v její historii nepovedlo získat mandáty na žádné z volebních úrovní. Ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006 kandidovala na společné kandidátce uskupení Právo a Spravedlnost. Celá listina získala 0,23 % hlasů. Úspěšnější potom byla již samostatně kandidující Dělnická strana v roce 2010 (rovněž volby do Poslanecké sněmovny). V nich strana obdržela 59 888 hlasů, což bylo jednou tolik hlasů

oproti krajským volbám v roce 2008. Toto množství hlasů znamenalo 1,14 %, stále daleko od pětiprocentní hranice.

Na komunální úrovni získala Dělnická strana v roce 2006 celkem 3 zastupitele, v roce 2010 celkem 2 zastupitele po opakovaných volbách v obci Krupka v Ústeckém kraji. Na krajské úrovni nezískala Dělnická strana v roce 2004 ani v roce 2008 žádný mandát. Relativním úspěchem pro tuto stranu byly volby do Evropského parlamentu, kde se straně podařilo překonat hranici jednoho procenta (1,07 %), čímž straně vznikl nárok na státní příspěvek.

Ani další politické subjekty, které jsou řazeny mezi krajně pravicové politické strany, nedoznávají výraznějších úspěchů ve volebních kláních. Mandáty v Poslanecké sněmovně či krajských zastupitelstvech jsou pro ně příliš vzdálené. Určité šance mají tyto strany v současné době pouze na komunální úrovni a spíše v menších obcích, jak potvrzují volební výsledky. Národní strana byla schopna získat v komunálních volbách v roce 2006 2 zastupitele v obci Frýdlant a 5 zastupitelů (včetně postu starosty) v obci Třemešná. V komunálních volbách v roce 2002 získalo České hnutí za národní jednotu 1 zastupitele v obci Bystřany. V roce 2010 potom celkem 4 zastupitele v obci Třemešná. Právo a Spravedlnost v roce 2006 získalo celkem 6 zastupitelů.

Je patrné, že účast ve volbách není pro extremistická a radikální politická uskupení úspěšnou cestou, jak získávat politický vliv. Proto jsou hledány jiné cesty. Jednou z možných cest je napojování se na různé projekty a iniciativy, které nemají extremistické cíle, ale vystupují proti vládě a politickým poměrům v České republice. Zajímavými pro extremisty a radikály z levicového a pravicového spektra v tomto ohledu jsou iniciativy jako D.O.S.T., ProAlt, Holešovská výzva, v minulosti např. Ne základnám! Tyto iniciativy nejsou extremistické či antidemokratické. Jsou to protestní iniciativy, do nichž se pokusili nebo pokoušejí antidemokratické síly proniknout a využít je ve svůj prospěch. Takovým to iniciativám tedy hrozí zneužití ze strany extremistů.

Použitá literatura

- Backes, U., Jesse, E. (1993): *Politischer Extremismus in der Bundesrepublik Deutschland*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung.
- Čermák, V. (1999): *Politický extremismus v kontextu sociálního konfliktu*. In: Danics, Š. (eds. 1999): *Extremismus, hrozba demokracie*. Praha: Police History.
- Hainsworth, P. (2008): *The Extreme Right in Western Europe*. Abingdon: Routledge.
- Charvát, J. (2007): *Současný politický extremismus a radikalismus*, Praha: Portál.
- Mareš, M. (2003): *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister&Principal, Centrum strategických studií.
- McGowan, L. (2004): *Radikální pravice v Německu. Od roku 1870 po současnost*, Praha: Prostor.
- Smolík, J., Vejvodová, P. (2010): Politický extremismus jako bezpečnostní hrozba? In: Smolík, J., Šmíd, T. a kol. (ed.): *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. Brno: MPÚ.
- Vejvodová, P. (2005): *Aplikace teorie extremismu na Dělnickou stranu*. Brno: Masarykova univerzita (oborová práce).
- Volební server ČSÚ. Dostupné z: <http://www.volby.cz> (ověřeno ke dni 20.5. 2012).